Archeologisch Vooronderzoek

Evergem Hoge Avrije

25 – 27 januari 2010

David Vanhee

Colofon

© 2011
© Kale - Leie Archeologische Dienst, David Vanhee
figuren © Auteurs (KLAD), tenzij anders vermeld

layout: D. Vanhee
druk- & bindwerk: Zquadra, Kortrijk
verantwoordelijke uitgever: Kale - Leie Archeologische Dienst
Kasteelstraat 26
9880 Aalter
www.deklad.be

I. Voorwoord

Dit document biedt een bondig overzicht van het vooronderzoek met proefsleuven uitgevoerd op het terrein voor de verkaveling aan de Hoge Avrije te Evergem – Ertvelde en uitgevoerd door intergemeentelijk archeoloog David Vanhee van de KLAD, in samenspraak met de bouwheer.

Op het hoogste gedeelte van het terrein werd een zone met archeologische sporen afgebakend. Vermoedelijk zijn er een of meerdere sites aanwezig binnen deze zone. Door de winterse omstandigheden konden de sporen niet gecoupeerd worden; de sporen waren bevroren of zaten zelfs onder 5 tot 10 cm bevroren grondwater. Daarnaast moesten de werkzaamheden vroegtijdig worden gestaakt, wegens het stilleggen van de werken door de inspectie Ruimtelijke Ordening. Op deze manier is het onderzoek niet zoals het hoort kunnen verlopen. De resultaten zijn echter voldoende om een archeologische zone af te bakenen binnen de te verkavelen percelen.

Voor de realisatie van het vooronderzoek gaat onze dank uit naar de bouwheer Villabouw Francis Bostoen nv en projectleider G. Sysmans. Verder bedanken we Luc Willems voor het kraanwerk en Danny Verheye die als vrijwilliger in de koude kwam meehelpen.

II. Inhoud

I. Voorwoord 3
II. Inhoud 5
III. Administratieve gegevens 7
IV. Projectomschrijving 9
IV.1 Aanleiding van en opbouw naar het onderzoek 9
IV.2 Tijdskader 9
IV.3 Financieel kader 9
V. Archeologische en historische voorkennis 11
VI. Resultaten 13
VI.1 Laaggelegen Zone I 13
VI.2 Hoger en droger (maar even koud) Zone II 17
VII. Besluit 21
VIII. Aanbevelingen 23
IX. Bibliografie 25

III. Administratieve gegevens

Locatiegegevens

Gemeente:	Evergem – Ertvelde
Plaats/straat:	Hoge Avrije
Kadastrale gegevens:	Evergem, 4e afdeling, sectie c, nrs. 419L, 420, 770B, 772B, 774C, 775C, 776 en 777F
X:	107299.26
Y:	207355.53

Opgravingsdocumentatie

Vergunning:	2009/374
Geldig:	5 januari tot 31 januari 2010
Naam aanvrager:	David Vanhee
Naam vooronderzoek:	Hoge Avrije
Opgravingscode:	EVE – HA – VO10
Datum:	25 – 27 januari 2010
Te onderzoeken oppervlakte:	ca. 3,4 ha
Algemene methodiek:	vooronderzoek met proefsleuven (ca. 12 m tussen)

Bouwheer

Villabouw Francis Bostoen NV
Koninginnelaan 2 - 3
9031 Drongen
Tel: 09/216.16.16

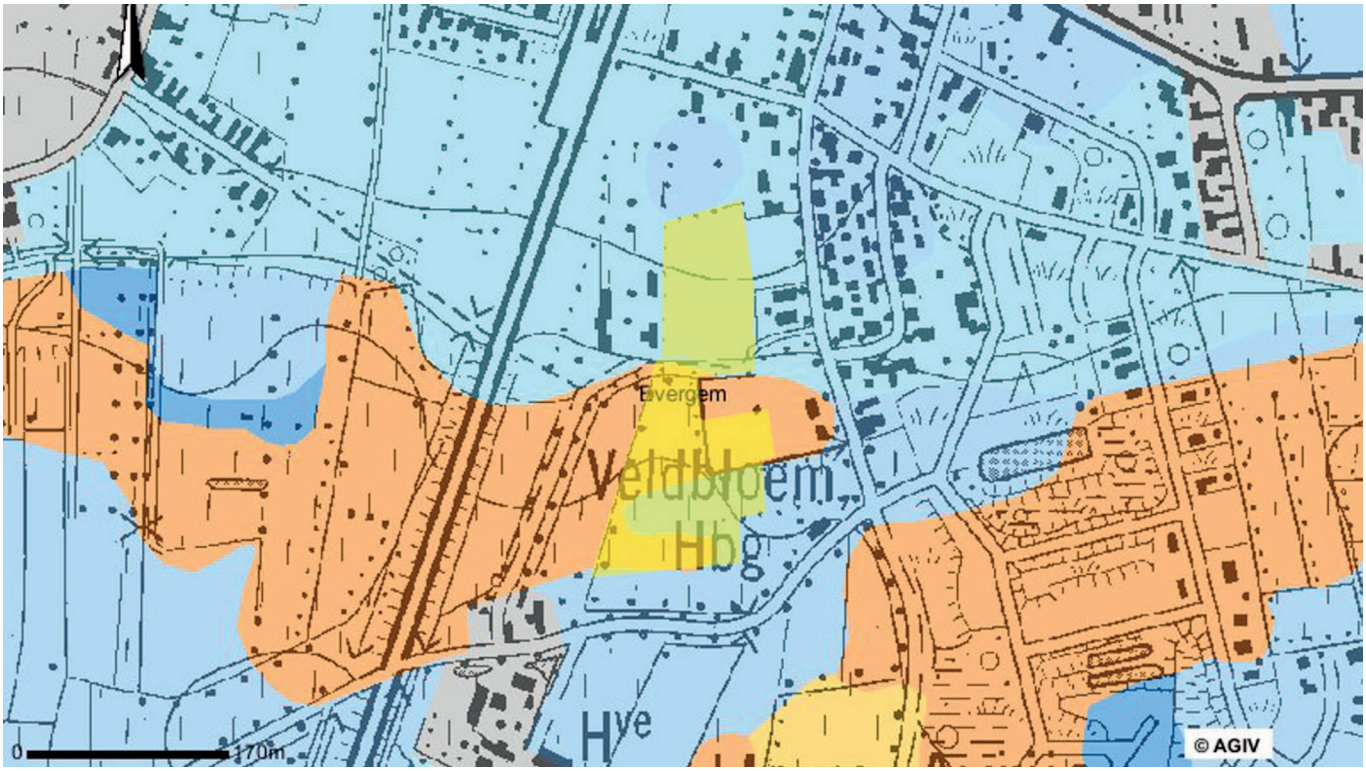

Figuur 1: Het terrein aangeduid op de bodemkaart (© http://geo-vlaanderen.gisvlaanderen.be)

Figuur 2: Het terrein vanuit de lucht op de google maps met (1) de site, (2) de site van de Hoge Wal te Ertvelde, (3) het Kluizendok en (4) de R4 - ring rond Gent. (© google maps).

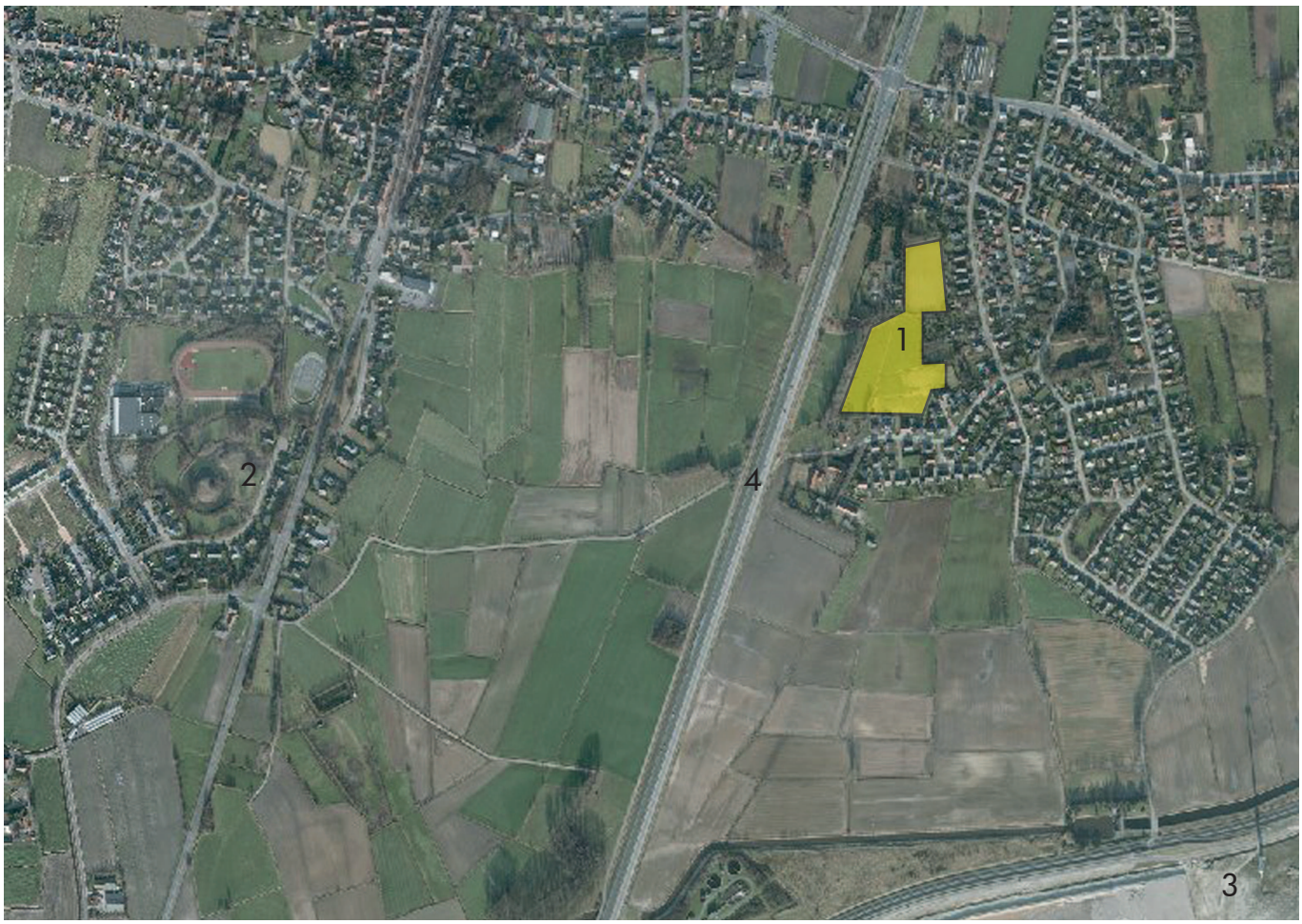

IV. Projectomschrijving

IV.1 AANLEIDING VAN EN OPBOUW NAAR HET ONDERZOEK

Het project omvat de bouw van een verkaveling van 69 woningen met nieuwe wegen, de aanleg van een bufferzone en een spaarbekken, op een terrein van ca. 3,4 ha nabij de Hoge Avrije te Evergem – Ertvelde (Fig. 1). De percelen zijn kadastraal gekend als Evergem, 4e afdeling, sectie c, nrs. 419L, 420, 770B, 772B, 774C, 775C, 776 en 777F.

Het project is opgedeeld in twee fasen. De bouwheer opteerde om beide fasen in één beweging te laten onderzoeken door middel van proefsleuven. Omdat er een Air Liquide waterstofleiding over het terrein loopt dienden de geldende veiligheidsmaatregelen in acht genomen te worden.

De terreinen van fase I (Zone I) liggen laaggelegen (ca. 6,60 tot 6,80 m TAW) en zijn door de winterse omstandigheden erg nat. De percelen van de tweede fase (Zone II) liggen echter op de dekzandrug Maldegem – Stekene op ca. 8,40 tot 8,70 m TAW. Deze droge dekzandrug kent op verschillende plaatsen belangrijke archeologische sites, waaronder ook uit de steentijd.

De bodemkaart van België karteert het lager gedeelte als Pfp of zeer natte licht zandleembodem zonder profiel, termijl het hoger gedeelte op de dekzandrug eerder Zbg of droge zandbodem met duidelijke ijzer en/of humus B horizont is.

Van de opgesomde kadastrale nummers werden 420, 770B, 772B, 774C, 775C en 776 effectief gesondeerd. 777F was nog in gebruik als tuin, en zeer nat. 419L was een toegangsweg waarlangs ook de Air Liquide waterstofleiding liep. Ook het laagst gelegen deel van 774C werd niet gesondeerd omdat dit quasi volledig onder water stond.

IV.2 TIJDSKADER

De sleuven werden aangelegd tussen 25 en 27 januari 2010, een zeer koude periode, waardoor het niet mogelijk was de sporen op te schaven of te couperen op zoek naar dateerbaar materiaal. Hierdoor was het niet mogelijk de aangetroffen site(s) beter te duiden.

Daarnaast moesten de werkzaamheden vroegtijdig worden gestaakt, na het stilleggen van de werken door de inspectie Ruimtelijke Ordening. Gezien er heel wat bezwaar is rond het project, onder meer door de aanwezigheid van een Air Liquide waterstofleiding, was er bij het uithangen van de stedenbouwkundige vergunning terug bezwaar ingediend. Het vooronderzoek werd door de lokale politie en de inspectie geïnterpreteerd als de start van de aanleg van de verkaveling, binnen de periode van 30 dagen na het verkrijgen van de stedenbouwkundige vergunning. Er werd dan ook procesverbaal opgemaakt over deze inbreuk. Deze stillegging betekende dat de sporen niet degelijk zijn ingetekend. Enkel de nagels zijn ingemeten door de landmeter. Op deze manier is het onderzoek niet zoals het hoort kunnen verlopen. De resultaten zijn echter voldoende om een archeologische zone af te bakenen binnen de te verkavelen percelen.

IV.3 FINANCIEEL KADER

De kosten van het vooronderzoek werden deels gedragen door de KLAD die de intergemeentelijk archeoloog David Vanhee ter beschikking stelde en de bouwheer die de kraan met kraanman en de landmeter ter beschikking stelde.

V. Archeologische en historische voorkennis

Voor de aanvang van de werken was over het plangebied niets bekend; toch was er zeker voor het hoger gelegen gedeelte op de dekzandrug Maldegem - Stekene een zekere archeologische verwachting. Op deze dekzandrug Maldegem - Stekene en op de zandruggen langs de Kale en de Moervaartdepressie zijn heel wat sites bekend.

Voor de steentijd zijn op de steile zuidrand van de zandrug Maldegem - Stekene een aantal finaalpaleolitische sites bekend (Van Vlaenderen L. et al, 2006). Ook voor het vroege mesolithicum zijn een aantal aanwijzingen van bewoning; vaak gaat het de re-occupatie van de finaalpaleolithische sites. Verder beperken de aanwijzingen van steentijdvondsten in Evergem zich tot mesolithische (van 10.000 tot 4000 v. Chr.) prospectievondsten (Laloo P. et al, 2009).
Recent onderzoek op het nieuwe industrieterrein De Nest te Evergem, heeft verschillende prehistorische kampementen aan het licht gebracht. Uit de eerste gegevens komen verschillende kleine bewoningszones uit de middensteentijd (vroeg en/of midden mesolithicum) naar voor. Dit is ongeveer tussen 10.000 - 8.000 v.C. Er is ook bewijs van bewoning uit het finaalpaleolithicum (12.000 - 10.000 v.C.) aangetroffen (Devriendt I. & Laloo P., 2011).

Voor de metaaltijden vermelden we de site Evergem-Ralingen, waar eind van de jaren '80 van de vorige eeuw twee grafcirkels uit de bronstijd werden opgegraven (Vanmoerkerke J. & Semey J., 1983). Ook in de Molenhoek nabij Belzele en te Ralingen nabij Evergem werden grafcirkels opgemerkt (Bourgeois J. et al, 1999). Recent werd bij het onderzoek op het industrieterrein van Rieme - Noord nog een deel van een circulaire structuur onderzocht (Hoorne J. et al, 2009).
Tijdens het onderzoek op Kluizendok werden een aantal waterputten aangetroffen die in de ijzertijd geplaatst worden. Daarin werd heel wat aardewerk en 3 eergetouwen gevonden. Gebouwplattegronden bleven echter uit (Laloo P. et al, 2009).

Voor de Romeinse periode zijn de aanwijzingen van bewoning zeer uitgesproken. In de jaren '80 van de vorige eeuw werd te Evergem-Vierlinden een dubbel grachttracé met een lineaire palenzetting aan één zijde van de gracht aangetroffen. De onderzoekers vermoedden te maken te hebben met een mogelijke versterkte nederzetting uit de tweede helft van de 1e eeuw tot midden van de 3e eeuw n.C. (Deseyn G. et al, 1984).
Recent onderzoek tussen 2008 en 2011 bracht meerdere rurale nederzettingen uit de Romeinse tijd aan het licht. We vermelden kort de sites aan de Christoffelweg (Bruggeman J. & Reyns N., 2011), de site Molenhoek (Schynkel E. & Urmel L., 2008), de site aan de Steenovenstraat (De Logi A. & Schynkel E. , 2009) en de site Belzeelse Kerkweg (Polfliet B. & Taelman E., 2009). In dezelfde omgeving van de deze sites vermelden we specifiek de site aan de Koolstraat. Daar kwam een Gallo-Romeinse nederzetting aan het licht, met negen hoofdgebouwen, een twintigtal bijgebouwen en verschillende waterputten, kuilen en grachten. De vondsten wijzen op een langdurige occupatie vanaf de 1e eeuw tot de eerste helft van de 3e eeuw. (De Logi et al, 2009). Dit jaar nog werd in de Polenstraat te Sleidinge nog een rurale Romeinse site opgegraven (De Smaele B. et al, 2011). Tussen 2005 en 2009 werd ook op het Kluizendok, een uitbreiding van de Gentse haven van zowat 130 ha, een Romeins nederzettingslandschap van ca. 15 ha onderzocht (Laloo P. et al, 2009). Deze site ligt vlakbij het plangebied.

Ook voor de volle middeleeuwen vermelden we een vlakbij gelegen site; de nog steeds zichtbare motteversterking de Hoge Wal (De Neve C., 1970). Verder bracht recent onderzoek sinds 2007 een

reeks van rurale volmiddeleeuwse sites aan het licht. We vernoemen de site aan de Molenhoek met een 11e- tot 12e-eeuwse nederzetting met drie huisplattegronden (Schynkel E. & Urmel L., 2008), de site van de Steenovenstraat met zes erven uit de tweede helft 12e eeuw tot eerste helft van de 13e eeuw (De Logi A. & Schynkel E., 2009), de site Koolstraat met nog twee 12e-eeuwse gebouwen met bijhorende waterputten en grachtafbakeningen (De Logi A. et al, 2009) en de site Ralingen-Schoonstraat met een vijftal 12e-eeuwse boerderijplattegronden (Van de Vijver M. et al, 2009).

De opsomming van deze onderzoeken toont duidelijk aan dat de regio rond de site relatief dicht bezaaid is met archeologische vindplaatsen , wat de archeologische opvolging voor grootschalige infrastructuurwerken in deze regio noodzakelijk maakt.

Figuur 3: Overzichtsfoto op de ondergelopen en bevroren sleuven V, VI en VII op de laaggelegen Zone I.

VI. Resultaten

VI.1 Laaggelegen Zone I

De terreinen van de eerste zone zijn laaggelegen tussen ca. 6,60 en 6,80 m TAW en zijn door de winterse omstandigheden en de hoge stand van het grondwater erg nat. Hierdoor was het onmogelijk om een deel van het perceel 774C te sonderen. Om diezelfde reden werden de sleuven op perceel 770B ingekort, want ook daar liepen de sleuven onder. Alle sleuven op dit deel van het terrein zouden na afloop van het vooronderzoek onder water staan en waren door de aanhoudende vrieskoude in ijspistes veranderd. In het totaal werden er 6 sleuven op deze percelen aangelegd.

Sleuf I en II lagen daarbij op en plaatselijke opduiking en waren, tegenover de andere sleuven, relatief droog.

In sleuf I werden twee mogelijke paalsporen gevonden en 3 grachttracés aangesneden. Deze bevonden zich allen in het oostelijk deel van de sleuf. De westelijke helft was grotendeels verstoord.

Ook in sleuf II werden een aantal grachten en meerdere mogelijke paalsporen gevonden. Een aantal ervan waren duidelijk van recente oorsprong. Enkele andere sporen leken ouder, maar waren zeer zwaar gebioturbeerd en moeilijk af te lijnen. Door er enkele te couperen bleken deze erg ondiep bewaard. Een kijkvenster op sleuf II, in de richting van sleuf I, leverde geen verdere resultaten op. In een uitbreiding op deze sleuf naar het noorden werden nog twee houtskoolrijke grote kuilen aangetroffen. Deze zijn mogelijk te identificeren als kolenbranderskuilen.

Figuur 4: Overzichtsfoto op de verstoringen in de westelijke helft van Sleuf I.

Figuur 5: Mogelijke kolenbranderskuilen in Sleuf II.

De sleuven III en IV en de sleuven V tot en met VII lagen telkens op lagere percelen en waren erg nat. Bijna direct na het graven zorgde de combinatie van opstuwend grondwater en inlopend regenwater van op de percelen dat de sleuven onder water kwamen te staan. Dit bevroor door de aanhoudende vrieskou.

In de sleuven III en IV werden vooral verstoringen en sporen van recente oorsprong teruggevonden. De sleuven V tot en met VII bleven, met uitzondering van een grachtje, leeg.

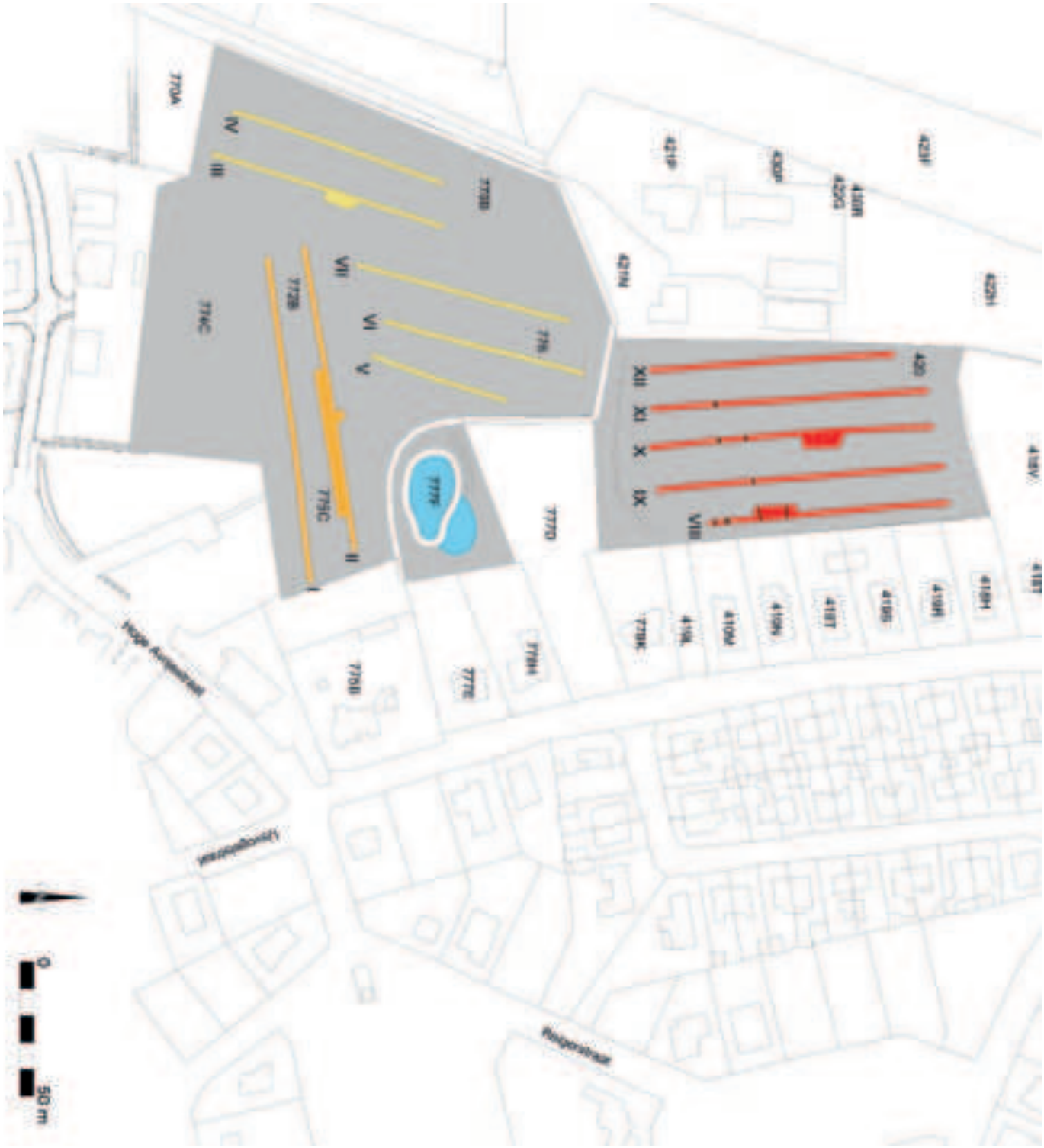

Figuur 6: Sleuvenplan Hoge Avrije, op basis van wat er kon ingemeten worden. Door de omstandigheden kan er geen detailplan opgemaakt worden..

Figuur 7: Kijkvenster op Sleuf II, met een grachten en meerdere mogelijke paalsporen gevonden. Een aantal ervan waren duidelijk van recente oorsprong.

Figuur 8: Enkele sporen (SII - Sp15) zijn mogelijk ouder, maar zwaar gebioturbeerd. Een aantal van deze sporen bleek na couperen zeer ondiep bewaard te zijn.

Figuren 9 & 10: Sleuven aanleggen in natte omstandigheden. De sleuven lopen direct na de aanleg onder en bevriezen. De Sleuven III en IV zijn bijna volledig verstoord door recente ingrepen.

VI.2 Hoger en droger (maar even koud) Zone II

De percelen van de tweede Zone liggen met ca. 8,40 tot 8,70 m TAW een stuk hoger op de dekzandrug Maldegem – Stekene. Hier werden 5 sleuven (VIII – XII) aangelegd en daarin werden telkens archeologische sporen aangetroffen.

In sleuf VIII werden 4 grachttracés (S1, S2, S3 en S8) aangesneden met een O-W oriëntatie. De grachten S2 en S3 VIII werden ook in de meeste andere sleuven aangetroffen. Tussen gracht S3 en gracht S8 werden enkele mogelijke paalsporen (S4 tot S7) gevonden, die een rij lijken te vormen. Er werd aan de westelijke zijde van de sleuf een kijkvenster aangelegd, maar daarin werden geen verdere paalsporen meer aangetroffen. In deze sleuf werden nog enkele grotere recente verstoringen gevonden. Wat verder werden nog een aantal mogelijke paalsporen aangetroffen.

In sleuf IX werd een grote rond structuur aangesneden (S1). Het zou om een waterput of waterkuil kunnen gaan. De vulling lijkt echter recenter dan die van de rest van de aangetroffen sporen. In deze sleuf werden nog een drietal mogelijke paalsporen gevonden. Ze liggen ten oosten van het kijkvenster dat rond de volgende sleuf X zou gegraven worden. Ook werd het verdere verloop (S6) van gracht S3 uit sleuf VIII teruggevonden.
Er werden nog twee andere grachten S5 en S7 aangetroffen met een eerder N-Z oriëntatie. Deze werden niet ingemeten door de landmeter, maar op het plan geschetst. Mogelijk gaat het hier om het respectieve vervolg van de grachten S5 en S1 uit sleuf VIII. In deze sleuf werd ook een artefact in silex aangetroffen (Sil 1).

Figuur 11: Overzichtsfoto van Sleuf VIII met de gracht Sp5 en de sporen Sp4 tot en met Sp7 in de achtergrond.

Figuur 12: Grote ronde structuur Sp1 in Sleuf IX. Mogelijke een waterput of waterkuil.

Ook sleuf X was rijk aan sporen. Twee O-W lopende grachten (S1 en S2), die we al uit de voorgaande sleuven kenden, passeerden de revue. Er werd ook een N-Z georiënteerde gracht S3 gevonden. Daarna werd een rij met 8 mogelijke paalsporen aangetroffen. Er werd een kijkvenster in oostelijke richting aangelegd en daarin werden nogmaals een zevental paalsporen gevonden. Ook in deze sleuf werd silex aangetroffen (Sil 2).

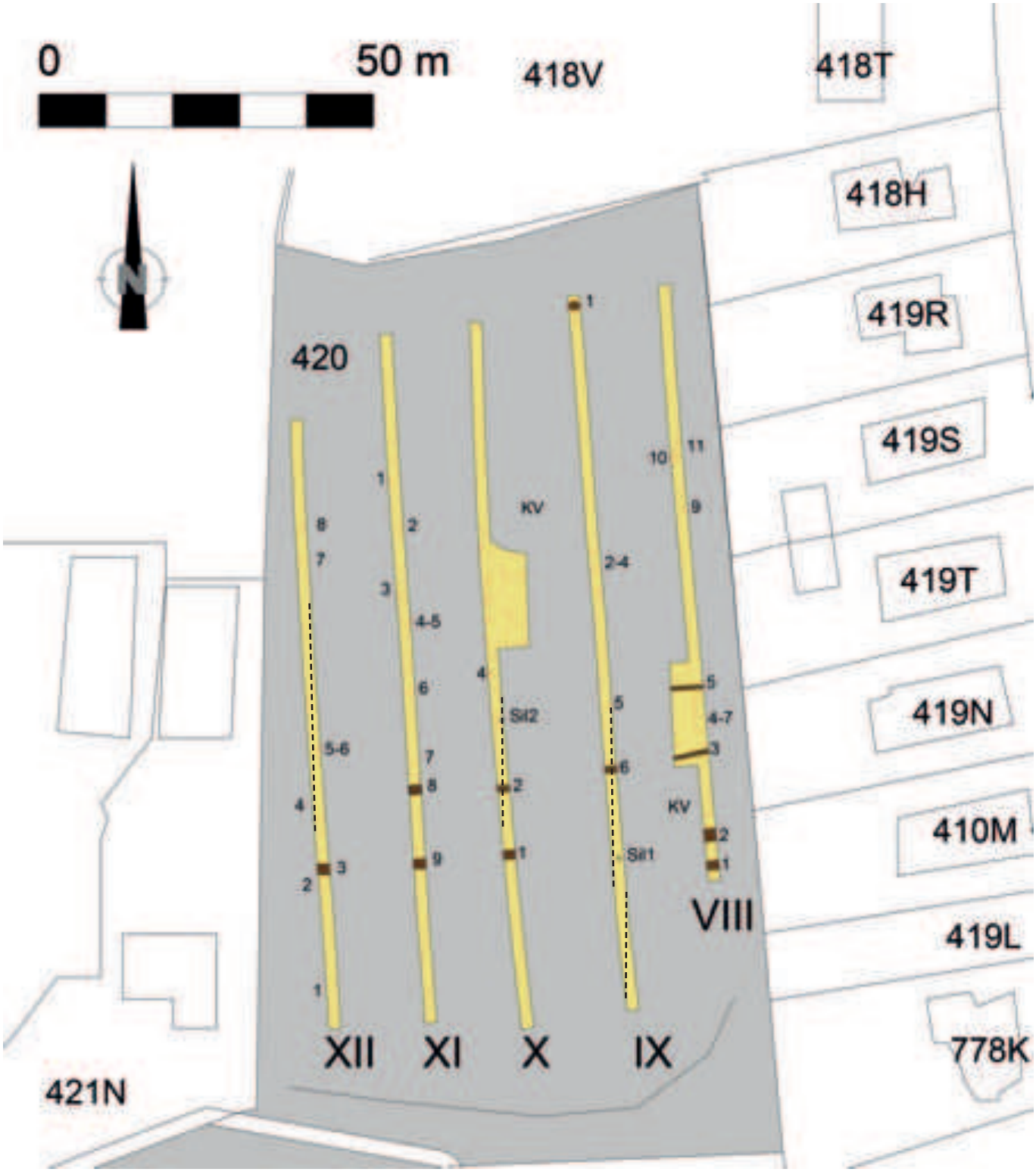

Figuur 13: Sleuvenplan op Zone II, met de aanduiding van de grachten en sporen. Een aantal grachten in de sleuven zijn niet opgemeten door de landmeter en hierbij geschetst (streepjeslijn).

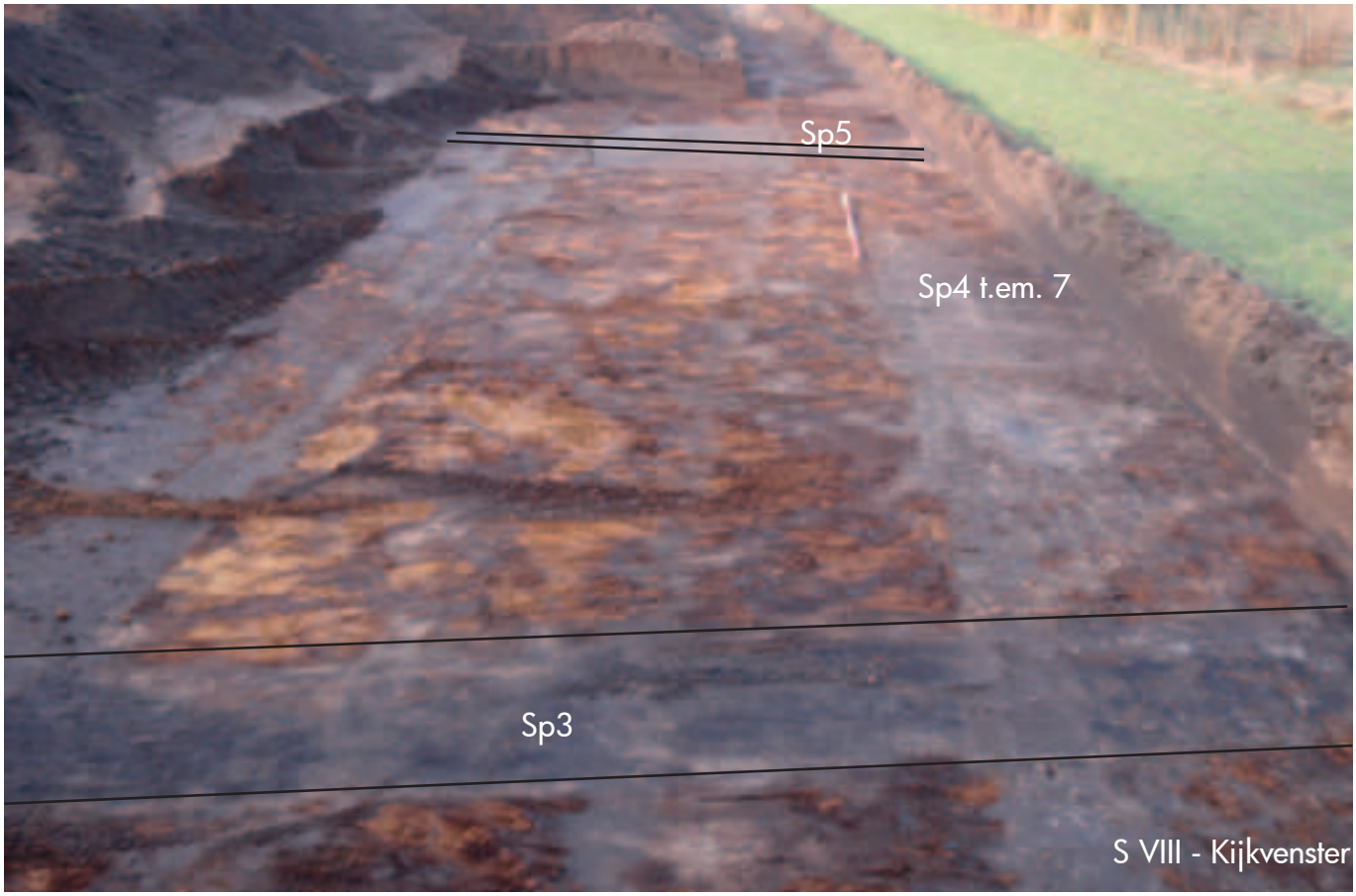

Figuur 14: Kijkvenster op Sleuf VIII met de grachten Sp3 en Sp5 en de sporen Sp4 tot en met Sp7 er tussenin.

Figuur 15: Overzichtsfoto van Sleuf X met de gracht Sp2 en Sp3.

Figuur 16: Kijkvenster op een vijftiental paalsporen in Sleuf X.

De sleuven XI en XII vertonen zowat hetzelfde beeld. Telkens werden een aantal grachten en paalsporen aangetroffen.

Behalve enkele silexartefacten werden geen artefacten aangetroffen die de sporen een datering kunnen meegeven. Door de koude was de bodem eveneens bevroren zodat het niet mogelijk was nog enkele sporen beter op te schaven of te couperen. Toen de inspectie de werken kwam stilleggen was dat ook later niet meer mogelijk.

Figuur 15: Nog een aantal sporen in Sleuf XI.

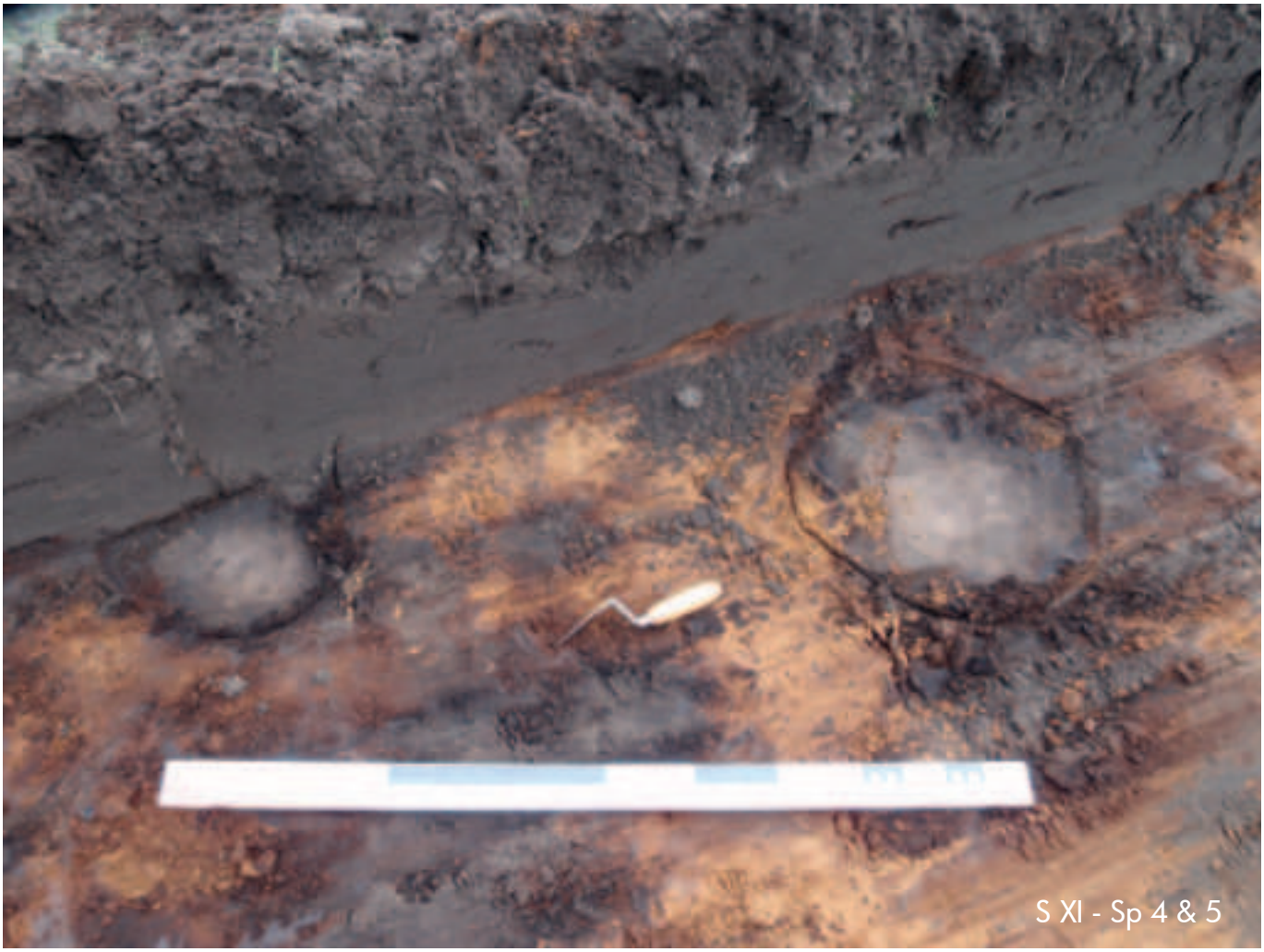

VII. Besluit

Het vooronderzoek op de verkaveling op de Hoge Avrije te Evergem - Ertvelde leverde, ondanks de omstandigheden, toch interessante resultaten op.

Enerzijds werd er een lage densiteit aan sporen opgemerkt op het lager gelegen gedeelte van Zone I. Het gaat om enkele greppels of grachten en enkele zwaar gebioturbeerde en vaak ondiep bewaarde paalsporen.

Anderzijds werden op het hoger gelegen gedeelte van Zone II voldoende aanwijzingen, in de vorm van grachten, paalsporen en kuilen, gevonden om te besluiten dat er minstens één of zelfs meerdere sites aanwezig zijn. Door het ontbreken van dateerbaar materiaal kan er echter geen periode of periodes vooropgesteld worden, noch een differentiatie gemaakt worden.

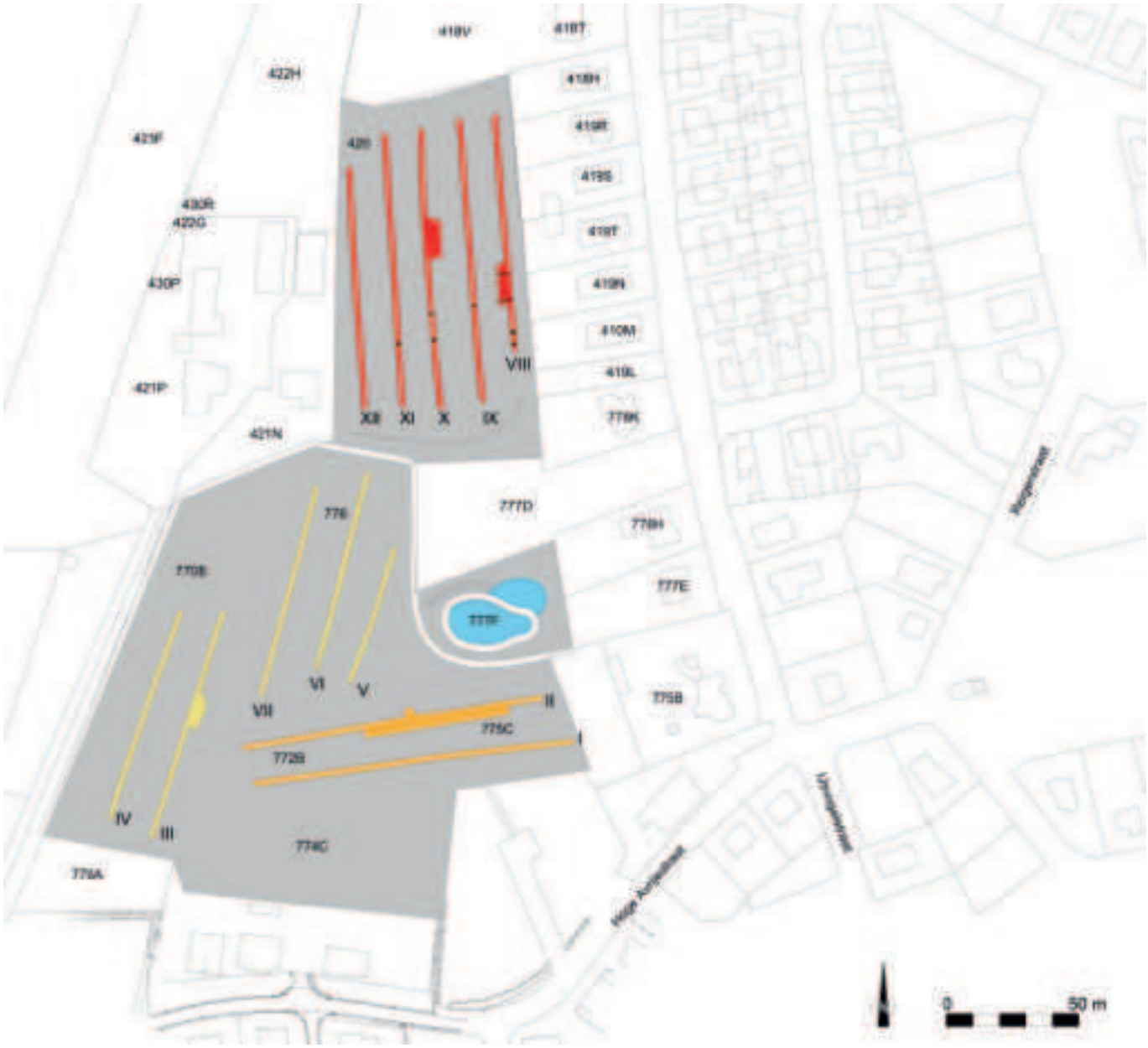

Figuur 16: Overzichtsplan van de sporendensiteit. Geel: lage densiteit. Oranje: gemiddelde densiteit. Rood: hoge densiteit. Aanbevolen is Zone II, met hoge densiteit, op te graven voor de start van de verkaveling.

VIII. Aanbevelingen

Op basis van het vooronderzoek concludeert de KLAD dat de percelen van Zone I weinig archeologisch potentieel bevatten. Het is dan ook weinig noodzakelijk om het vooronderzoek op deze percelen een vervolg te geven.

Uit de resultaten op de percelen van Zone II dient een andere conclusie getrokken te worden. Enerzijds zijn er vondsten van silex. Deze werden voorgelegd aan Prof. Dr. Ph. Crombé van UGent. Door het ontbreken van aanwijzingen van een goed bewaarde oude bodem (zoals podzol) in de profielen, concludeert hij dat er geen verdergaand vooronderzoek met boringen noodzakelijk is.

Anderzijds zijn er de vele archeologische sporen in de vorm van grachten, paalsporen, kuilen en een mogelijke waterput of –kuil die over het gehele terrein van Zone II voorkomen. Deze Zone II dient dan ook door een vervolgonderzoek opgegraven te worden, voor de aanvang van de aanleg van de verkaveling.

De KLAD zal daarvoor, in samenwerking met het Agentschap Onroerend Erfgoed, Bijzondere Voorwaarden opmaken.

IX. Bibliografie

Bourgeois J., Meganck M., Semey J. & Verlaeckt K., 1999. Cirkels in het land. Een inventaris van cirkelvormige structuren in de provincies Oost- en West-Vlaanderen. III. In: *Archeologische Inventaris Vlaanderen*. Buitengewone reeks, nr. 7.

Bruggeman J. & Reyns N., 2011. Evergem Christoffelweg. In: *Jaarverslag 2010. Kale – Leie Archeologische Dienst*, pp. 68 - 74.

De Logi A., Deconynck J. Vanholme N. & Reniere S., 2009. *Archeologisch onderzoek Evergem - Koolstraat. 1 oktober 2008 tot 10 juni 2009*. (= KLAD-rapport 15)

De Logi A. & Schynkel E., 2009. *Archeologisch onderzoek Evergem - Steenovenstraat. 7 april tot 22 augustus 2008*. (= KLAD-rapport 7)

De Neve C., 1970. Verslag van de archeologische opgravingen te Ertvelde – Hoge Wal. In: *Sint-Laurensklok*, jaargang 42, 3, 1970, pp. 16 - 31.

Deseyn G., Desmet G., Rommelaere J., Verlot M. 1984. Sporen van een Gallo-Romeinse nederzetting te Evergem « Vierlinden ». In: *VOBOV-INFO*, 15, pp. 14 - 30.

De Smaele B., Verdegem S., Thuy A., Pieters H. Thijs C. & Decraene T., 2011. *Een landelijke nederzetting uit de Romeinse periode te Sleidinge - Polenstraat (gemeente Evergem, provincie Oost-Vlaanderen). Definitief vlakdekkend onderzoek, rapportage van het veldwerk*. (= aDeDe 2011 Archeo Rapport 6)

Devriendt I. & Laloo P., 2011. Evergem De Nest. . In: *Jaarverslag 2010. Kale – Leie Archeologische Dienst*, pp. 74 - 79.

Hoorne J., Laloo P., Crombé Ph. & De Clercq W., 2009. *Archeologisch vooronderzoek te Rieme - Noord. (gem. Evergem, prov. Oost-Vlaanderen). Juli tot oktober 2009*. (= UGent Archeologische Rapporten nr. 19)

Laloo P., De Clercq W., Perdaen Y. & Crombé Ph., 2009. *Het Kluizendokproject. Basisrapportage van het preventief archeologisch onderzoek op de wijk Zandeken (Kluizen, gem. Evergem, prov. Oost-Vlaanderen). December 2005 - december 2009*. (= UGent Archeologische rapporten nr. 20)

Polfliet B. & Taelman E., 2009. *Archeologisch onderzoek Evergem - Belzeelse Kerkweg/ Ralingen. 13 juli tot 10 november 2009*. (= KLAD-rapport 17)

Schynkel E. & Urmel L., 2008. *Archeologisch onderzoek Evergem - Molenhoek. 1 oktober tot 23 december 2008*. (= KLAD-rapport 11)

Van de Vijver M., Keppens K., Schynkel E. & Dalle S., 2009. *Archeologisch onderzoek Evergem - Ralmingen/ Schoonstraat. 23 februari tot 26 juni 2009*. (= KLAD-rapport 14)

Van Vlaenderen L., Sergant J., De Bock H., De Meireleir M., 2006. Steentijd in de Moervaartdepressie (Oost-Vlaanderen, België), Inventaris en geografische analyse. In: *Archeologische Inventaris Vlaande-*

ren, Buitengewone reeks, nr. 9.

Vanmoerkerke J.& Semey J., 1983, Opgraving van een circulaire structuur uit de metaaltijden te Evergem-Ralingen. Voorlopig verslag. In: *VOBOV-INFO*, 11, pp. 26 - 30.